

**Наукова робота на тему «Трансформація страхового ринку
України в умовах воєнної економіки: фінансові механізми
стабілізації та розвитку»**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ТА ВОЄННИХ ЯВИЩ	5
РОЗДІЛ II. АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ У 2022–2025 РР.	12
РОЗДІЛ III. ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ	18
ВИСНОВКИ	23
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	25

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний етап розвитку економіки України характеризується безпрецедентними викликами, пов'язаними з повномасштабною війною, трансформацією фінансової системи, зростанням макроекономічних ризиків та структурними змінами в господарському середовищі. В умовах воєнної економіки страховий ринок набуває особливого значення як механізм перерозподілу ризиків, фінансової стабілізації та підтримки економічної безпеки держави.

Воєнні дії суттєво вплинули на діяльність страхових компаній: зменшилася кількість договорів страхування, змінилася структура страхових премій, зросли ризики неплатоспроможності страховиків, активізувалися процеси консолідації ринку. Одночасно з цим виникла необхідність запровадження нових фінансових механізмів стабілізації, зокрема розвитку страхування воєнних ризиків, посилення перестраховування та удосконалення державного регулювання.

Регулятором страхового ринку є Національний банк України, який після реформування системи фінансового нагляду здійснює контроль за платоспроможністю страховиків, формуванням страхових резервів та дотриманням нормативів достатності капіталу.

Актуальність теми зумовлена необхідністю комплексного дослідження трансформаційних процесів страхового ринку України в умовах воєнної економіки та розробки практичних рекомендацій щодо забезпечення його фінансової стійкості та розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Проблематика розвитку та трансформації страхового ринку в умовах кризових і воєнних явищ активно розглядається у працях Базилевич В.Д., Базилевич К.С., Гаманкової О.О., Фурмана В.М., Петренка І.В., Мельник Т.С., Журавки Ф.О., Савчука В.П., а також у зарубіжних дослідженнях Cummins J.D., Venard B., Harrington S., що дозволяє сформулювати комплексне уявлення про теоретичні засади функціонування

страхових систем, механізми управління ризиками, забезпечення фінансової стійкості страховиків та роль державного регулювання в умовах підвищеної невизначеності.

Водночас аналіз наукових джерел свідчить про недостатню розробленість комплексних підходів до формування фінансових механізмів стабілізації страхового ринку саме в умовах тривалої воєнної економіки України, що зумовлює актуальність і практичну значущість даного дослідження.

Мета і завдання дослідження. Метою наукової роботи є обґрунтування теоретичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо вдосконалення фінансових механізмів стабілізації страхового ринку України в умовах воєнної економіки.

Для досягнення поставленої мети необхідно вирішити такі завдання:

- дослідити теоретичні основи функціонування страхового ринку;
- визначити особливості його функціонування в умовах воєнної економіки;
- проаналізувати динаміку основних показників страхового ринку України у 2022–2025 рр.;
- оцінити вплив воєнних ризиків на фінансову стійкість страховиків;
- розробити напрями удосконалення фінансових механізмів стабілізації та розвитку ринку.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єкт дослідження – страховий ринок України. Предмет дослідження – фінансові механізми стабілізації та розвитку страхового ринку в умовах воєнної економіки.

У процесі дослідження використано методи аналізу, синтезу, порівняння, статистичний та графічний методи, а також метод узагальнення.

Практичне значення роботи полягає у можливості використання запропонованих рекомендацій у діяльності страхових компаній та при формуванні державної політики у сфері страхування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ СТРАХОВОГО РИНКУ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ТА ВОЄННИХ ЯВИЩ

Страховий ринок в умовах трансформаційних змін економіки набуває особливого значення як інструмент забезпечення фінансової безпеки держави та економічної стійкості суб'єктів господарювання. У періоди підвищеної невизначеності, зростання воєнних, політичних і соціально-економічних ризиків його роль посилюється, оскільки саме через механізми страхування забезпечується компенсація збитків, стабілізація підприємницької діяльності та підтримка платоспроможності населення. Страхування виконує не лише компенсаційну, а й інвестиційну, превентивну та соціальну функції, що визначає його стратегічне значення для національної економіки.

Страховий ринок є важливою складовою фінансової системи держави, що забезпечує механізм перерозподілу ризиків між суб'єктами господарювання, населенням та державою. Його функціонування сприяє підвищенню фінансової стабільності економіки, формуванню довгострокових інвестиційних ресурсів та мінімізації негативних наслідків непередбачуваних подій.

У науковій літературі страховий ринок розглядається як система економічних відносин, що виникають у процесі формування, розподілу та використання страхових фондів з метою відшкодування збитків у разі настання страхових випадків. Його інституційну основу становлять страхові компанії, перестраховики, страхові посередники, актуарії та орган державного регулювання. Незважаючи на значну кількість наукових досліджень, питання адаптації страхового ринку до умов довготривалої воєнної економіки залишаються недостатньо систематизованими. Більшість підходів орієнтовані на короткострокові кризові явища, тоді як воєнна економіка формує структурні, а не циклічні зміни [4].

З метою узагальнення існуючих наукових підходів до визначення сутності страхового ринку доцільно систематизувати основні трактування даної економічної категорії (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Підходи до визначення сутності страхового ринку

№ з/п	Автор / підхід	Сутність визначення	Ключовий акцент
1	Інституційний	Сукупність страхових компаній, посередників та регуляторів	Організаційна структура
2	Функціональний	Система економічних відносин з перерозподілу ризиків	Ризикова функція
3	Фінансовий	Механізм формування та використання страхових фондів	Фінансова стабілізація
4	Системний	Складова фінансової системи держави	Взаємозв'язок з економікою

Джерело: узагальнено автором

Як видно з табл. 1.1, сучасні підходи до визначення страхового ринку різняться за акцентами, проте всі вони підкреслюють його роль як механізму перерозподілу ризиків та важливої складової фінансової системи держави. Найбільш комплексним є системний підхід, який дозволяє розглядати страховий ринок як інтегровану частину економічного середовища.

В Україні державне регулювання страхового ринку здійснює Національний банк України, який контролює дотримання страховиками нормативів платоспроможності, формування страхових резервів та виконання вимог законодавства.

Основними функціями страхового ринку є:

- 1) ризикова – забезпечення компенсації збитків;
- 2) накопичувальна – формування довгострокових фінансових ресурсів;
- 3) інвестиційна – розміщення страхових резервів у фінансові інструменти;
- 4) стабілізаційна – підтримка економічної рівноваги;

5) соціальна – захист майнових інтересів громадян [1].

В умовах макроекономічної нестабільності роль страхового ринку зростає, оскільки саме страхування дозволяє суб'єктам господарювання зменшити фінансові втрати та забезпечити безперервність діяльності.

Воєнна економіка характеризується високим рівнем невизначеності, руйнуванням виробничих потужностей, зростанням інфляції, зміною структури державних видатків та підвищенням системних ризиків. За таких умов страховий ринок зазнає суттєвих трансформацій.

Повномасштабна агресія російської федерації проти України у 2022 році спричинила:

- скорочення кількості страхових компаній;
- зменшення обсягів добровільного страхування;
- зростання збитковості окремих видів страхування;
- зміну регіональної структури ринку;
- активізацію процесів консолідації [10].

Особливо відчутним став вплив воєнних ризиків на страхування майна, транспорту та бізнесу. У більшості стандартних договорів страхування воєнні ризики виключаються з покриття, що знижує рівень страхового захисту суб'єктів господарювання.

Водночас воєнна економіка формує нові потреби:

- страхування військово-політичних ризиків;
- страхування логістичних ланцюгів;
- страхування інвестицій від воєнних загроз;
- розвиток міжнародного перестраховання [12].

Вважаємо, що основними факторами впливу воєнної економіки на страховий ринок є:

1. Макроекономічні фактори (інфляція, ВВП, бюджетний дефіцит)
2. Фінансові фактори (ліквідність, інвестиційна нестабільність)
3. Інституційні фактори (регуляторні зміни, вимоги до капіталу)
4. Поведінкові фактори (зміна попиту на страхування)

5. Трансформація структури страхового ринку [17]

Вищезазначені фактори демонструють причинно-наслідковий механізм впливу воєнної економіки на страховий сектор, що дозволяє розглядати трансформацію ринку як результат комплексної дії зовнішніх і внутрішніх факторів.

Воєнна економіка суттєво змінює параметри функціонування страхового ринку. Для наочності ключові відмінності між довоєнним та воєнним періодами систематизовано в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Особливості функціонування страхового ринку в умовах воєнної економіки

№ з/п	Параметри	Довоєнний період	Воєнна економіка
1	Рівень ризику	Помірний	Високий, системний
2	Структура портфеля	Збалансована	Перевага короткострокових та обов'язкових видів
3	Інвестиційна політика	Довгострокові вкладення	Підвищена ліквідність
4	Регуляторна політика	Стандартний нагляд	Посилений контроль та адаптивність
5	Перестраховання	Комерційна основа	Обмежене покриття воєнних ризиків

Джерело: узагальнено автором

Дані, наведені у табл. 1.2, свідчать про трансформацію структури страхового портфеля, підвищення рівня системних ризиків та посилення регуляторного впливу в умовах воєнної економіки. Таким чином, страховий ринок змушений адаптуватися до нових викликів через зміну інвестиційної політики та перегляд підходів до управління ризиками.

Таким чином, трансформація страхового ринку в умовах війни має подвійний характер: з одного боку – скорочення традиційних сегментів, з іншого – поява нових напрямів страхового захисту.

Воєнна економіка формує специфічну систему ризиків, які виходять за межі традиційних страхових моделей. З метою їх систематизації доцільно здійснити класифікацію воєнних ризиків у страхуванні (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Класифікація воєнних ризиків у страхуванні

№ з/п	Група ризиків	Характеристика	Приклади
1	Прямі воєнні	Безпосереднє фізичне знищення об'єкта	Руйнування майна, техніки
2	Непрямі (економічні)	Похідні втрати внаслідок війни	Переривання діяльності, втрата доходів
3	Політичні	Рішення державних органів у період війни	Націоналізація, зміна регуляторних вимог
4	Фінансові	Макроекономічна нестабільність	Інфляція, девальвація
5	Соціальні	Зміни поведінки споживачів	Зниження попиту на довгострокове страхування

Джерело: узагальнено автором

Аналіз наведених у табл. 1.3 ризиків свідчить, що воєнна економіка формує комплексну систему взаємопов'язаних загроз, які мають як прямий, так і опосередкований вплив на фінансову стійкість страховиків.

Міжнародна практика свідчить, що страхування воєнних ризиків здебільшого здійснюється за активної участі держави або міжнародних фінансових організацій, оскільки рівень збитковості та масштаб потенційних втрат значно перевищують можливості приватного страхового капіталу. У більшості розвинених країн сформовано спеціальні гарантійні фонди, механізми державного перестраховування або системи публічно-приватного партнерства, що дозволяють розподіляти надмірні ризики між державою та страховим сектором. Такий підхід забезпечує стабільність страхового ринку навіть в умовах надзвичайних подій та воєнних конфліктів [26].

Світовий досвід також демонструє, що ефективність страхування катастрофічних та воєнних ризиків залежить від чіткого нормативного регулювання, наявності фінансових гарантій держави та інтеграції

національних механізмів у міжнародну систему перестраховування. В окремих країнах запроваджено спеціалізовані агентства або державні корпорації, які виконують функції гаранта останньої інстанції, що мінімізує системні ризики для фінансового сектору.

Міжнародна практика демонструє різні моделі страхування воєнних та катастрофічних ризиків, які відрізняються рівнем державної участі, структурою фінансування та механізмами компенсації збитків. З метою узагальнення зарубіжного досвіду та визначення можливостей його адаптації до національних умов доцільно систематизувати ключові моделі страхування воєнних ризиків (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Міжнародні моделі страхування воєнних ризиків

№ з/п	Країна	Механізм	Роль держави
1	США	Державна програма гарантування терористичних ризиків	Часткове покриття збитків
2	Велика Британія	Спеціальний страховий пул	Співфінансування
3	Ізраїль	Компенсаційний державний фонд	Повна участь держави
4	Франція	Публічно-приватне партнерство	Перестраховальна підтримка

Джерело: узагальнено автором

Аналіз наведених у табл. 1.3 моделей підтверджує, що ефективно страхування воєнних ризиків неможливе без активної участі держави. Для України доцільним є використання змішаної моделі публічно-приватного партнерства з елементами державного перестраховування.

Після терористичних атак 11 вересня 2001 року у США було створено державну програму підтримки страхування терористичних ризиків. Подібні механізми діють у Великій Британії, Франції, Ізраїлі та інших державах із підвищеним рівнем безпекових ризиків.

В умовах війни Україна також почала впроваджувати механізми міжнародного страхування інвестиційних ризиків за підтримки міжнародних

партнерів. Це сприяє залученню іноземного капіталу навіть у період воєнної нестабільності.

Світовий досвід демонструє, що ефективна модель страхування воєнних ризиків базується на:

- поєднанні державної підтримки та приватного капіталу;
- розвитку перестраховування;
- диверсифікації страхових портфелів;
- формуванні спеціальних гарантійних фондів [19].

Для України адаптація такого досвіду є необхідною умовою стабілізації страхового ринку та забезпечення його подальшого розвитку.

У межах проведеного дослідження запропоновано авторське трактування поняття «страховий ринок в умовах воєнної економіки» як трансформованої системи фінансово-економічних відносин, спрямованої на компенсацію катастрофічних і системних ризиків за активної участі держави та міжнародних інституцій.

Страховий ринок є важливим елементом фінансової системи держави, який забезпечує перерозподіл ризиків та фінансову стабільність економіки. В умовах воєнної економіки його функціонування ускладнюється зростанням невизначеності, збільшенням системних ризиків та трансформацією структури страхових послуг.

Воєнні дії спричинили структурні зміни страхового ринку України, водночас створивши передумови для розвитку нових фінансових механізмів стабілізації. Міжнародний досвід свідчить про необхідність поєднання державної підтримки, перестраховування та інноваційних страхових інструментів.

Таким чином, теоретичний аналіз засвідчив, що страховий ринок у воєнній економіці функціонує в умовах підвищеної невизначеності та системних ризиків, що потребує модернізації інституційних механізмів, розвитку перестраховування та активізації державної підтримки. Це створює підґрунтя для подальшого аналітичного дослідження трансформаційних процесів страхового ринку України.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТРАНСФОРМАЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ У 2022– 2025 РР.

Після початку повномасштабної війни у 2022 році страховий ринок України зазнав суттєвого скорочення, однак уже у 2023–2024 роках почали проявлятися ознаки поступової адаптації до воєнних умов.

Регулятором ринку виступає Національний банк України, який забезпечує нагляд за фінансовою стійкістю страховиків та публікує офіційну статистику.

Таблиця 2.1

Основні показники страхового ринку України у 2021–2025 рр. [14]

№ з/п	Показник	2021	2022	2023	2024	2025*
1	Кількість страховиків	155	128	115	108	102
2	Страхові премії, млрд грн	49,7	39,8	45,2	52,6	58,0
3	Страхові виплати, млрд грн	17,9	15,4	18,7	21,5	24,0
4	Рівень виплат, %	36	39	41	41	41

**2025 – оцінка на основі тенденцій 2024 року.*

Дані, наведені у табл. 2.1, свідчать про суттєву трансформацію страхового ринку України в умовах воєнної економіки. У 2022 році спостерігалось значне скорочення кількості страхових компаній та обсягів страхових премій, що було зумовлено зниженням ділової активності, релокацією бізнесу, підвищенням рівня невизначеності та зростанням воєнних ризиків. Разом із тим уже в 2023–2025 роках відзначається поступова позитивна динаміка основних показників, що свідчить про адаптаційні можливості страхового сектору та його здатність функціонувати навіть в умовах тривалого кризового середовища.

Зменшення кількості страховиків у досліджуваному періоді є наслідком як посилення регуляторних вимог, так і процесів консолідації ринку, що сприяє підвищенню його прозорості та фінансової стійкості. Одночасно зростання обсягів страхових премій у 2023–2025 роках демонструє відновлення довіри до страхових інструментів та поступове пожвавлення економічної активності.

Підвищення рівня страхових виплат та коефіцієнта виплат свідчить про зростання навантаження на страхові компанії та посилення збитковості окремих видів страхування. Це зумовлює необхідність удосконалення механізмів управління ризиками, формування достатніх страхових резервів та активного використання інструментів перестраховання. Загалом динаміка показників підтверджує, що страховий ринок України перебуває у стадії структурної трансформації, спрямованої на адаптацію до умов воєнної економіки та підвищення фінансової стійкості.

Окрім загальної динаміки кількісних показників розвитку страхового ринку, важливим елементом оцінювання його трансформації є аналіз структурних змін у розподілі страхових премій за видами страхування. Саме структурні зрушення дозволяють визначити пріоритетні напрями розвитку ринку, рівень диверсифікації страхового портфеля та вплив воєнних ризиків на попит на окремі страхові продукти. У зв'язку з цим доцільним є дослідження структури страхових премій у динаміці, що представлено у рис. 2.1.

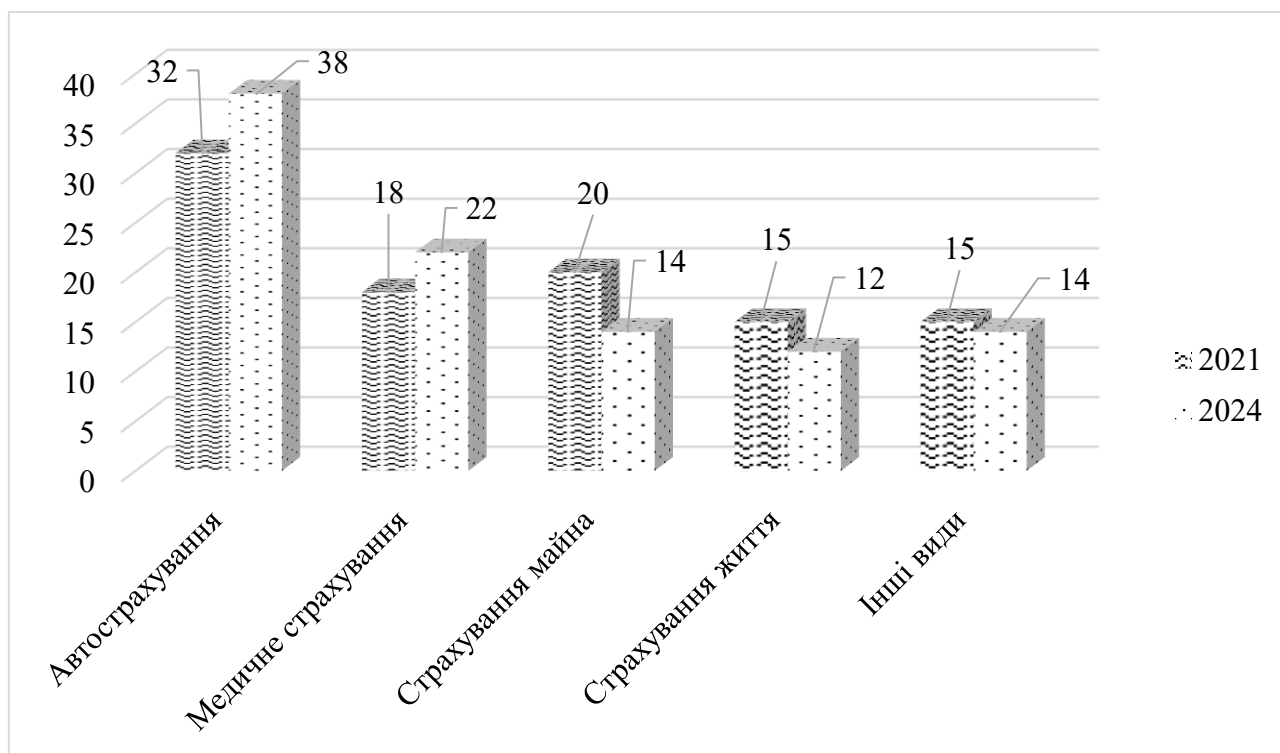

Рис. 2.1. Структура страхових премій за видами страхування, %

Джерело: узагальнено автором на основі [15]

Дані, наведені у рис. 2.1, свідчать про суттєві зміни у структурі страхового портфеля України в умовах воєнної економіки. Найбільш помітною тенденцією є зростання частки автострахування, що пояснюється стабільним попитом на обов'язкові види страхування, зокрема обов'язкове страхування цивільно-правової відповідальності власників транспортних засобів. У кризових умовах саме обов'язкові види страхування демонструють відносну стійкість, оскільки їх попит менш чутливий до коливань доходів населення.

Збільшення частки медичного страхування пов'язане зі зростанням потреб населення у доступі до якісних медичних послуг та посиленням значення соціального захисту в умовах підвищених ризиків. Воєнні дії спричинили підвищену увагу до здоров'я та безпеки, що позитивно вплинуло на розвиток цього сегмента.

Водночас скорочення частки страхування майна та страхування життя свідчить про обмеження довгострокових страхових програм через високий рівень невизначеності та зниження платоспроможності населення. Особливо чутливим до воєнних ризиків є страхування майна, оскільки стандартні договори часто не покривають збитки, пов'язані з воєнними діями. Це призводить до зменшення попиту на відповідні страхові продукти.

Загалом структурні зміни характеризуються переходом від довгострокових накопичувальних програм до більш короткострокових та обов'язкових видів страхування. Така трансформація відображає адаптацію страхового ринку до умов воєнної економіки та зміну поведінкових пріоритетів споживачів страхових послуг. Водночас збереження стабільної частки окремих сегментів свідчить про наявність потенціалу подальшого розвитку ринку за умови впровадження механізмів державної підтримки та розширення системи перестрахування.

Окрім аналізу кількісних та структурних змін страхового ринку, важливим напрямом дослідження є оцінювання впливу воєнних ризиків на фінансову стійкість страхових компаній. Адже саме показники платоспроможності, достатності капіталу, ліквідності та формування страхових

резервів визначають здатність страховиків виконувати свої зобов'язання перед страхувальниками в умовах підвищеної невизначеності. Воєнна економіка формує нові виклики для системи ризик-менеджменту, що потребує поглибленого аналізу фінансових індикаторів стабільності страхового сектору.

У контексті воєнної економіки особливого значення набуває ідентифікація та систематизація ризиків, що впливають на фінансову стійкість страхових компаній. Оцінювання характеру таких ризиків дозволяє визначити їх потенційний вплив на платоспроможність страховиків, структуру активів, рівень резервування та загальну стабільність ринку. З огляду на це доцільним є узагальнення основних видів ризиків, притаманних діяльності страхових компаній у період воєнних дій, що представлено у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Основні ризики страховиків в умовах воєнної економіки

№ з/п	Вид ризику	Характер впливу	Наслідки
1	Катастрофічний	Масові збитки	Зростання виплат
2	Ліквідності	Обмеження доступу до активів	Порушення платоспроможності
3	Інвестиційний	Коливання ринку	Зменшення доходності
4	Операційний	Руйнування інфраструктури	Порушення діяльності

Джерело: узагальнено автором

Інформація, наведена у табл. 2.2, підтверджує, що воєнна економіка формує багаторівневу систему ризиків, які мають як прямий, так і опосередкований вплив на діяльність страхових компаній. Найбільш критичними є катастрофічні ризики, оскільки вони пов'язані з можливістю масових збитків одночасно для значної кількості страхувальників. Ризики ліквідності та інвестиційні ризики посилюються в умовах фінансової нестабільності та обмеженого доступу до довгострокових інструментів розміщення активів. Операційні ризики, у свою чергу, пов'язані з порушенням інфраструктури, зміною регуляторних умов та необхідністю адаптації внутрішніх процесів управління.

Таким чином, система ризиків у воєнний період набуває комплексного характеру, що потребує впровадження сучасних методів ризик-менеджменту та посилення механізмів фінансового контролю.

З урахуванням виявлених ризиків особливої актуальності набуває дослідження інструментів забезпечення фінансової стійкості страховиків. Ефективність функціонування страхового ринку в умовах воєнної економіки значною мірою залежить від здатності компаній своєчасно застосовувати механізми мінімізації ризиків, підтримувати достатній рівень капіталізації та використовувати інструменти перестраховування. Узагальнення основних напрямів забезпечення фінансової стабільності страхових компаній наведено у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Інструменти забезпечення фінансової стійкості страховиків

№ з/п	Інструмент	Механізм дії	Очікуваний ефект
1	Перестраховування	Передача частини ризику	Зменшення збитків
2	Докапіталізація	Збільшення власного капіталу	Підвищення стійкості
3	Стрес-тестування	Оцінка ризиків	Прогнозування криз
4	Державні гарантії	Фінансова підтримка	Стабілізація ринку

Джерело: узагальнено автором

Аналіз даних табл. 2.3 свідчить, що ключовим елементом підтримання фінансової стійкості є поєднання внутрішніх та зовнішніх механізмів стабілізації. Перестраховування дозволяє розподілити надмірні ризики між учасниками ринку та зменшити ймовірність значних фінансових втрат. Докапіталізація підвищує рівень платоспроможності та зміцнює довіру страховальників. Стрес-тестування забезпечує своєчасне виявлення потенційних загроз, а державні гарантії створюють додатковий рівень захисту у випадку системних кризових явищ.

Отже, комплексне застосування зазначених інструментів формує основу стабільного функціонування страхового сектору та сприяє його адаптації до умов довготривалих воєнних ризиків.

Проведений аналіз трансформації страхового ринку України у 2022–2025 роках засвідчив суттєві структурні та кількісні зміни, зумовлені впливом воєнної економіки. Початковий етап воєнних дій характеризувався скороченням обсягів страхових премій, зменшенням кількості страхових компаній та підвищенням рівня невизначеності на ринку. Водночас подальший період продемонстрував поступову адаптацію страхового сектору до нових умов функціонування, що проявилось у відновленні динаміки премій, стабілізації виплат та посиленні регуляторного контролю.

Структурний аналіз засвідчив зміну пріоритетів у розподілі страхових продуктів: зростання частки обов'язкових та короткострокових видів страхування, скорочення довгострокових накопичувальних програм та зменшення сегмента страхування майна. Такі трансформації відображають реакцію ринку на підвищений рівень ризиків, зниження платоспроможності населення та обмежене покриття воєнних ризиків у стандартних договорах страхування.

Дослідження фінансової стійкості страховиків показало, що воєнна економіка формує комплекс системних ризиків, серед яких особливо значущими є катастрофічні, ліквідні та інвестиційні ризики. У цих умовах ключову роль відіграють механізми перестрахування, докапіталізації, стрес-тестування та посиленого державного нагляду, що забезпечують збереження платоспроможності страхових компаній та підтримують стабільність ринку в цілому.

Отже, результати аналізу підтверджують, що страховий ринок України перебуває у фазі структурної трансформації та поступової адаптації до умов тривалої воєнної економіки. Виявлені тенденції створюють передумови для подальшого вдосконалення фінансових механізмів стабілізації та розвитку страхового сектору, що розглядається у наступному розділі дослідження.

РОЗДІЛ 3

ФІНАНСОВІ МЕХАНІЗМИ СТАБІЛІЗАЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОЇ ЕКОНОМІКИ

Воєнна економіка формує для страхового ринку якісно нове середовище функціонування, що характеризується підвищеним рівнем невизначеності, зростанням системних та катастрофічних ризиків, трансформацією фінансових потоків і зміною поведінкових моделей споживачів страхових послуг. У таких умовах традиційні підходи до управління ризиками та забезпечення платоспроможності страховиків потребують адаптації відповідно до довгострокового характеру воєнних загроз та структурних змін в економіці. Особливої актуальності набуває питання збереження безперервності виконання страхових зобов'язань, формування достатнього обсягу страхових резервів і підтримання стабільного рівня капіталізації компаній.

Крім того, воєнні події зумовлюють зміну пріоритетів розвитку страхового сектору, посилюючи потребу у впровадженні сучасних фінансових механізмів стабілізації, що поєднують регуляторні, інституційні та ринкові інструменти. У цьому контексті особливого значення набуває розроблення комплексної моделі підтримання фінансової стійкості страхового ринку, яка забезпечуватиме його здатність функціонувати в умовах підвищених ризиків та сприятиме відновленню економіки в післявоєнний період.

Ключову роль у забезпеченні стабільності страхового сектору та реалізації ризик-орієнтованого підходу до його регулювання відіграє Національний банк України, який здійснює пруденційний нагляд за діяльністю страхових компаній, контролює достатність їх капіталу, моніторить формування страхових резервів та впроваджує сучасні стандарти оцінювання фінансової стійкості. Посилення регуляторних вимог у поєднанні з механізмами внутрішнього управління ризиками створює основу для

підвищення прозорості страхового ринку та зміцнення довіри з боку страхувальників і інвесторів.

Таким чином, дослідження фінансових механізмів стабілізації та перспектив розвитку страхового ринку в умовах воєнної економіки є логічним продовженням попереднього аналізу трансформаційних процесів і спрямоване на формування практичних рекомендацій щодо забезпечення його довгострокової стійкості.

З огляду на виявлені у попередньому розділі ризики та структурні зміни страхового ринку, постає необхідність системного обґрунтування інструментів, здатних забезпечити його фінансову стійкість у довгостроковій перспективі. Умови воєнної економіки потребують не окремих фрагментарних заходів, а комплексної моделі стабілізації, яка поєднує регуляторні, капіталізаційні та ризик-орієнтовані підходи. Узагальнення ключових фінансових механізмів, що можуть бути використані для підтримання стабільності страхового сектору, представлено в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Фінансові механізми стабілізації страхового ринку

№ з/п	Механізм	Зміст	Очікуваний результат
1	Підвищення капіталізації	Збільшення власного капіталу компаній	Підвищення платоспроможності
2	Перестраховання	Передача частини ризиків	Зменшення фінансових втрат
3	Стрес-тестування	Оцінка стійкості до кризових сценаріїв	Превенція неплатоспроможності
4	Державні гарантії	Участь держави у покритті катастрофічних ризиків	Стабілізація системи
5	Диверсифікація активів	Розподіл інвестиційних ризиків	Зниження фінансової волатильності

Джерело: узагальнено автором

Застосування зазначених механізмів дозволяє знизити рівень системних ризиків та забезпечити стійкість страхових компаній навіть за умов довготривалих воєнних загроз.

Особливого значення в умовах тривалих воєнних дій набуває формування спеціалізованої системи страхування воєнних ризиків, яка дозволила б забезпечити належний рівень захисту майнових інтересів суб'єктів господарювання та населення. Враховуючи міжнародний досвід та специфіку національного ринку, доцільним є розроблення змішаної моделі з участю держави, приватних страховиків та міжнародних перестраховиків. Концептуальні елементи такої моделі систематизовано в табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Можлива модель страхування воєнних ризиків в Україні

№ з/п	Елемент системи	Функція	Джерело фінансування
1	Державний гарантійний фонд	Покриття надмірних збитків	Державний бюджет
2	Приватні страхові компанії	Основне страхове покриття	Страхові премії
3	Міжнародне перестраховання	Розподіл ризиків	Міжнародні ринки капіталу
4	Механізм співстрахування	Спільне покриття великих ризиків	Партнерські внески

Джерело: узагальнено автором

Запровадження такої моделі дозволить забезпечити доступність страхового захисту для бізнесу та населення навіть у регіонах з підвищеним рівнем ризику.

Поряд із заходами стабілізації, стратегічне значення має визначення довгострокових пріоритетів розвитку страхового ринку, що забезпечуватимуть його конкурентоспроможність та інтеграцію до європейського фінансового простору. Перспективи подальшої модернізації страхового сектору повинні ґрунтуватися на цифровізації, удосконаленні регулювання та розширенні інвестиційної функції страхування. Основні напрями розвитку узагальнено в табл. 3.3.

Пріоритетні напрями розвитку страхового ринку

№ з/п	Напря́м	Зміст	Очікуваний ефект
1	Цифровізація	Електронні поліси, автоматизація процесів	Підвищення ефективності
2	Розвиток InsurTech	Використання цифрових технологій	Оптимізація ризик-менеджменту
3	Інтеграція до стандартів ЄС	Гармонізація регулювання	Підвищення довіри інвесторів
4	Розширення страхування життя	Довгострокові накопичення	Формування інвестиційного ресурсу
5	Розвиток корпоративного страхування	Захист бізнесу	Підтримка економічного відновлення

Джерело: запропоновано автором

На основі проведеного дослідження доцільно рекомендувати:

- створення державного механізму співстрахування воєнних ризиків;
- посилення вимог до капіталізації страхових компаній;
- розширення міжнародного перестраховування;
- впровадження обов’язкового стрес-тестування;
- стимулювання розвитку цифрових страхових платформ;
- гармонізацію страхового законодавства з європейськими стандартами.

Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню фінансової стійкості страхового ринку, відновленню довіри до страхових інструментів та його перетворенню на один із ключових елементів економічної стабілізації держави.

Дослідження фінансових механізмів стабілізації та перспектив розвитку страхового ринку України в умовах воєнної економіки дозволило визначити, що забезпечення його довгострокової стійкості потребує комплексного підходу, який поєднує інструменти державного регулювання, підвищення капіталізації страхових компаній, розвиток перестраховування та впровадження сучасних технологій управління ризиками. Встановлено, що ключовим фактором стабільності страхового сектору є достатній рівень власного капіталу,

ефективна система формування страхових резервів та застосування ризик-орієнтованого нагляду.

Запропоновані фінансові механізми, зокрема створення системи співстрахування воєнних ризиків, посилення ролі перестрахування, впровадження регулярного стрес-тестування та розвиток цифрових страхових платформ, можуть стати основою для підвищення фінансової стійкості ринку та розширення доступності страхового захисту для суб'єктів господарювання і населення. Реалізація цих заходів сприятиме зменшенню системних ризиків та зміцненню довіри до страхових інститутів як важливої складової фінансової системи держави.

Прогноз розвитку страхового ринку України на середньострокову перспективу (2026–2027 роки) свідчить про поступове відновлення обсягів страхових премій за умови стабілізації макроекономічної ситуації та продовження реформ у сфері фінансового нагляду. Очікується зростання частки добровільного страхування, розширення корпоративних програм захисту бізнесу, активізація цифровізації страхових послуг та інтеграція національного ринку до європейських стандартів регулювання. За умови впровадження запропонованих фінансових механізмів страхова система має потенціал перетворитися на один із ключових інструментів економічного відновлення та інвестиційної підтримки післявоєнної економіки України.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження встановлено, що страховий ринок України в умовах воєнної економіки зазнав суттєвих структурних трансформацій, які охопили як кількісні параметри його розвитку, так і якісні характеристики функціонування. Теоретичний аналіз засвідчив, що страховий ринок є важливою складовою фінансової системи держави, яка виконує ризикову, інвестиційну, стабілізаційну та соціальну функції, забезпечуючи перерозподіл фінансових ризиків і формування довгострокових ресурсів для економіки. В умовах воєнної економіки його роль суттєво посилюється, оскільки страхування виступає інструментом підтримання фінансової безпеки суб'єктів господарювання та населення.

Аналітична оцінка розвитку страхового ринку у 2022–2025 роках підтвердила наявність кризового етапу, що супроводжувався скороченням кількості страхових компаній та зменшенням обсягів страхових премій у початковий період воєнних дій. Водночас подальша динаміка засвідчила поступову адаптацію ринку до нових умов функціонування, відновлення обсягів страхових операцій та посилення регуляторного контролю. Структурні зміни у розподілі страхових премій свідчать про зростання частки короткострокових та обов'язкових видів страхування, що відображає трансформацію попиту в умовах підвищеної невизначеності та обмеженої платоспроможності населення. Дослідження фінансової стійкості страховиків підтвердило зростання значущості катастрофічних, ліквідних та інвестиційних ризиків, що потребує застосування сучасних інструментів ризик-менеджменту.

У межах третього розділу обґрунтовано комплекс фінансових механізмів стабілізації страхового ринку, серед яких ключове місце посідають підвищення капіталізації компаній, розвиток системи перестраховання, впровадження стрес-тестування, створення механізмів державної підтримки та формування моделі страхування воєнних ризиків на засадах публічно-приватного партнерства. Реалізація запропонованих заходів дозволить знизити рівень

системних ризиків, підвищити платоспроможність страховиків та зміцнити довіру до страхових інститутів. Перспективи розвитку ринку пов'язані з його цифровізацією, гармонізацією регуляторної бази з європейськими стандартами та розширенням інвестиційної функції страхування.

Прогнозні оцінки свідчать про поступове відновлення та стабілізацію страхового ринку України за умови продовження реформ, макроекономічної стабілізації та впровадження запропонованих фінансових механізмів. У середньостроковій перспективі очікується зростання обсягів страхових премій, посилення ролі добровільних видів страхування, розвиток корпоративних програм захисту бізнесу та активізація цифрових технологій у страховій діяльності. За таких умов страховий ринок може стати одним із ключових інструментів економічного відновлення та формування фінансової стійкості України в післявоєнний період.

Таким чином, поставлена у роботі мета досягнута, а сформульовані завдання виконані в повному обсязі. Отримані результати мають як теоретичне значення для розвитку наукових досліджень у сфері страхування, так і практичну цінність для удосконалення механізмів регулювання та підвищення ефективності функціонування страхового ринку в умовах воєнної економіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базилевич В.Д., Базилевич К. С. Страхування : підручник. Київ : Знання, 2012. 1019 с.
2. Барановський О І. Фінансова безпека в Україні : монографія. Київ : КНЕУ, 2014. 338 с.
3. Гаманкова О.О. Страховий ринок України: теорія, методологія, практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2009. 283 с.
4. Гаманкова О.О. Розвиток страхового ринку в умовах трансформації економіки. Фінанси України. 2022. № 4. С. 75–86.
5. Державна служба статистики України. Фінансова діяльність підприємств України у 2024 році : статистичний збірник. Київ, 2025. 120 с.
6. Закон України «Про страхування» від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.02.2026).
7. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.02.2026).
8. Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 28.02.2026).
9. Журавка Ф.О. Ризик-менеджмент у фінансових установах : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2016. 240 с.
10. Коваленко В.В. Управління фінансовою стійкістю страхових компаній. Вісник НБУ. 2023. № 6. С. 32–41.
11. Мартиненко В.П. Страхування ризиків у кризових умовах економіки. Харків : ХНЕУ, 2019. 256 с.
12. Мельник Т.С. Вплив воєнних ризиків на фінансовий сектор України. Фінанси України. 2024. № 3. С. 45–56.
13. Мних М.В. Фінансовий менеджмент у страхових компаніях : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2015. 312 с.

14. Національний банк України. Звіт про діяльність небанківського фінансового сектору за 2024 рік. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 28.02.2026).
15. Національний банк України. Статистика страхового ринку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 28.02.2026).
16. Офіційний сайт Національного банку України URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 28.02.2026).
17. Петренко І.В. Трансформація страхового ринку України в умовах кризових явищ. Економіка України. 2023. № 7. С. 60–72.
18. Плиса В.Й. Страхування : навч. посіб. Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2018. 420 с.
19. Руденко Л.В. Перестраховання як інструмент мінімізації ризиків страхових компаній. Вісник КНЕУ. 2022. № 5. С. 88–97.
20. Савчук В.П. Стратегічне управління фінансовою стійкістю підприємств. Київ : КНЕУ, 2014. 368 с.
21. Смирнова О.В. Перестраховання як механізм мінімізації катастрофічних ризиків. Економічний простір. 2023. № 181. С. 120–128.
22. Фурман В.М. Розвиток страхового ринку України в умовах глобалізації : монографія. Київ : КНЕУ, 2011. 320 с.
23. Cummins J. D., Venard B. Insurance Economics and Risk Management. Cambridge : Cambridge University Press, 2020. 412 p.
24. Harrington S. Risk and Insurance: Theory and Practice. Boston : McGraw-Hil, 2018. 498 p.
25. IMF. Global Financial Stability Report. Washington, 2024. 160 p.
26. Swiss Re Institute. World Insurance Report 2024. Zurich, 2024. 95 p.
27. World Bank. Financial Sector Assessment Program: Ukraine. Washington, 2023. 134 p.